

رابطه ی عملکرد خانواده و تصویر بدنی دختران نوجوان: نقش واسطه ای کمال گرای

پروانه سبزواری^{*}؛ دانش آموخته روانشناسی در مقطع کارشناسی ارشد (گرایش مشاور خانواده) از دانشگاه شهید بهشتی

دکتر سعید قنبری؛ استادیار دانشگاه روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

دکتر ندا نظر بلند؛ استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه: نوجوانی مرحله تغییر و تحولات چشمگیر و پرشتاب است، به گونه‌ای که موجب می‌شود در مدت کوتاهی کودک دیروز به قامت بزرگسالان امروز دارید. نوجوانی یکی از دوره‌های مهم زندگی است که فرد بیشترین مشکلات را در رابطه با تصویر بدنی خود دارد. رشد سریع در این دوران، موجب تغییر در تناسب بدن می‌شود، لذا چگونگی تصویر مشخص و احساسات وی در مورد بدنش، تصویر ذهنی را ایجاد می‌کند.

روش: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه عملکرد خانواده و تصویر بدنی در دختران نوجوان با نقش واسطه‌ای کمال‌گرایی اجرا شد. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسط در شهر تهران بود که سیصد نفر دانش‌آموز به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای در سطح مدارس انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده، مقیاس نگرانی درباره تصویر بدنی (BIWS)، پرسش‌نامه عملکرد خانواده (FAD)، با زیرمقیاس‌های حل مسأله، ارتباط، نقش‌ها، پاسخدهی عاطفی، همراهی عاطفی، کنترل رفتار، کارکرد کلی و مقیاس چندبعدی کمال-گرایی فراست (FMP) با زیرمقیاس‌های نگرانی در خصوص اشتباهات، انتظارات والدین، انتقادگری والدین، تردید در مورد کارها و تمایل به نظم و سازماندهی بودند. نوع مطالعه، توصیفی از نوع همبستگی بود و افزون بر شاخص‌های توصیفی، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون رگرسیون همزمان و رگرسیون سلسله مراتبی استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که بین مؤلفه عملکرد خانواده با تصویر بدنی رابطه مثبت معنادار وجود دارد و مؤلفه‌های تردید و سازماندهی به طور معناداری پیش‌بینی‌کننده تصویر بدنی می‌باشند. طبق نتایج بین عملکرد خانواده با کمال-گرایی نیز رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد و مؤلفه‌های نقش‌ها، پاسخ‌دهی عاطفی، همراهی عاطفی، کنترل رفتار و ارتباط پیش‌بینی‌کننده کمال-گرایی می‌باشند. در آخر، نقش واسطه‌ای کمال-گرایی در پیش‌بینی تصویر بدنی در دختران نوجوان بر اساس عملکرد خانواده مورد تأیید قرار گرفت.

بحث و نتیجه‌گیری: در سال‌های اولیه زندگی رفتار کودک تحت تأثیر خانواده است و هر آنچه کودک در این سال‌ها شاهد آن می‌باشد بر اعتقادات او تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین عدم تأیید و تأکید دیگران برای آنان نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند. نگرش والدین و یا بستگان در برداشت کودک از خود (بدن خود و کارکرد آن) اثرات بسیاری را بر جای می‌گذارد. مادر از همان نخستین روزهای تولد کودک، با نحوه در آغوش گرفتن، غذا دادن، نوازش کردن و رفع نیازهای او، نگرش‌های خود را به فرزندش انتقال می‌دهد. بعدها تأیید یا عدم تأیید او نیز بر کلام کودک تأثیر می‌گذارد. کودکانی که مورد پذیرش خانواده قرار می‌گیرند، غالباً برای بدن خود در حد معقول ارزش قائل می‌شوند. از سوی دیگر زمانی که کودک تصور می‌کند بدن وی مطابق با انتظارات اطرافیان نیست خود را حقیر می‌شمارد. نوجوانانی که به واسطه زیباسازی اندام خود احساس امنیت می‌کنند، در مقایسه با کسانی که در خانواده به آنها آموزش داده شد تا برای ویژگی‌های منحصر به فرد خود ارزش قائل شوند در برابر هرگونه انحراف در شکل بدن آسیب‌پذیر بوده و از پذیرش واقعیت و یا سازگاری با وضعیت جدید ناتوانند. در رابطه با عملکرد خانواده با کمال-گرایی مثبت و منفی در نتایج نشان دادند دوسازه حل مشکل و ابراز عواطف برای کمال-گرایی مثبت و نقش‌های خانوادگی برای کمال-گرایی منفی، بهترین پیش‌بینی کننده می‌باشند. همچنین وجود ویژگی‌های منفی در خانواده می‌تواند در زمینه بروز کمال-گرایی منفی باشد. بیشتر کودکان کمال‌گرا در خانواده‌هایی پرورش می‌یابند که عملکرد کمتر از کامل را با انتقاد آشکار یا ضمنی پاسخ می‌دهند؛ در نتیجه فرزندان این خانواده‌های متوقع ممکن است شیوه‌های انتقادی ارزیابی از عملکرد خود را یاد بگیرند. یافته‌های پژوهشی نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین شیوه‌های فرزندپروری خشن و مستبدانه با جنبه‌های منفی کمال-گرایی است. در مطالعات مختلف ارتباط بین کمال-گرایی والدین و فرزندان گزارش شده است، به صورتی که توسعه ویژگی‌های کمال‌گرایی فرزندان تحت تأثیر ویژگی‌های کمال-گرایی والدین قرار دارد. والدین کمال-گرا از خود و فرزندان‌شان انتظار بالای دارند و این کمال-گرایی و عدم سازگاری فرزندان مرتبط می‌باشد. کمال-گرایی یک منبع دائمی استرس است که اغلب اوقات فرد را براساس ناکامی و شکست باقی می‌گذارند. افراد کمال-گرا خود را ملزم به بی‌نقص بودن می‌کنند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که عملکرد خانواده از مسیر افزایش کمال-گرایی در دختران نوجوان می‌تواند تصور بدنی را تحت تأثیر قرار دهد.

واژه‌هایی کلیدی: عملکرد خانواده، تصویر بدنی، کمال‌گرایی، نوجوان.